

Investigating the Effect of the Role of Actors in Placemaking and Shaping Place Attachment (Case Study: Islamshahr)

Zeinab Adeli¹, Samira Roshanai², Mohammad Reza Yazdanpanah Shahabadi*³

1- Assistant Professor, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Architecture and Urbanism, Imam Khomeini International University, Qazvin.

2- Master of Urban and Regional Planning, Allameh Tabataba'i University, Tehran.

3- Assistant Professor, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art and Architecture, Kharazmi University, Tehran.

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2022-11-06

Accepted: 2022-12-27

Keywords

Actors

Place

Place Attachment

Planned Settlement

Spontaneous Settlement

ABSTRACT

Introduction

Rapid population growth and the subsequent urbanization process require the expansion of cities. In this regard, the spatial expansion patterns of cities have been formed in different ways. Some of these developments are based on the official policy and planning system and some are unplanned because of the growth of rural cores. Some of them result from suburban growth or the rapid growth of small towns around big cities. The supreme goal in these development patterns is the formation of a mutual relationship between man and man-made space, the formation of meaning in space, and turning it into a place. In recent years, many studies have been conducted on places and the way to interact with them. These researches seek to understand and explain the mutual relationship between people and places. Place attachment, as a multi-dimensional and interdisciplinary concept that seeks to examine the emotional bond between a person and a place, is one of the important axes of these studies. Different patterns of place formation have been the result of different actors and their diverse forms of action. These actors can be identified and investigated in different layers of power in the city, and this will lead to different results in the production of place. The main problem of this research is to investigate the way the actions of the actors in the place's formation affect the sense of place attachment. Based on this, the main question of this research is: "How does the interaction of actors in the production of a settlement affect the level of sense of place attachment and the formation of place?"

Materials and Methods

In this article, using the qualitative-quantitative method, the level of place attachment (as the main indicator in the formation of the place) in the neighborhoods of Eslamshahr city, whose formation was the result of the role-playing of various actors, has been investigated. The level of actors' role in the production of space was determined by examining written documents; including books and documents related to Eslamshahr, such as comprehensive and detailed plans, and interviewing city managers, experts, and informants to explore oral memory; for knowing the hidden dimensions of the formation of the investigated neighborhoods, and converting this information into a map. Therefore, the approach of this part of the research is qualitative. In this process, an interview was arranged according to the goals and needs, using the snowball technique. Based on this, in-depth interviews were conducted with 24 people. This number of interviews was conducted based on theoretical persuasion.

After examining the role of actors and their level of participation in the production of neighborhoods, three types of neighborhoods were identified. Neighborhoods with the origin of official action - planning system, neighborhoods with the origin of non-official action - people-based, and neighborhoods with the origin of a combination of activists (dominance with a specific actor is not seen). Based on the role of the activists, the neighborhoods of the city were categorized, and finally, six neighborhoods of Al-lahu Akbar, Zia Abad (representing neighborhoods with non-official-people origins), Bagh Faiz, Qasim Abad (representing neighborhoods with mixed origins), Vavan and Qamiyeh (as representative of the localities with the official origin-planning system) were selected to check the hypotheses of the research. Since this research examines the existence of a meaningful relationship between the variable of place attachment and the role and level of participation of actors in the production of target neighbor-

* Corresponding author: M.yazdanpanah@khu.ac.ir

hoods (the quantitative part of the research), the research is an applied type based on the Kruskal Wallis Test. The analysis was done by SPSS software. A questionnaire was used to collect the required information about the residents' sense of place attachment. The statistical population of this research is all the residents of the selected neighborhoods of Eslamshahr city. The sample size for each category of neighborhoods was calculated using Cochran's formula and distributed based on the population ratio of each neighborhood in the respective category. The questionnaire was prepared in the form of a five-point Likert scale and was given to 12 experts to check its content validity. Their correction suggestions were applied to the questionnaire and then the Content Validity Index (CVI) was calculated. The CVI index was higher than 0.79 for all questions, which indicates acceptable content validity of the questionnaire. To check the reliability of the questionnaire, Cronbach's alpha coefficient was calculated, which was more than 0.7 for all the criteria, and indicated an acceptable level of reliability of the questionnaire. Then, through the Kruskal-Wallis test, the significance level of the difference in the mean dimensions of place attachment was estimated in the three categories of neighborhoods mentioned above.

Findings

After examining and quantifying the role of actors in the formation of each neighborhood, the place attachment indicators were examined under four categories of individual, perceptual, cognitive, social, and physical criteria. The general situation of the measures of sense of place attachment in neighborhoods with the origin of a combination of activists is noticeably higher than the neighborhoods with purely official or non-official origins. The individual measure of sense of place attachment, which includes two indicators of the duration of residence and type of ownership, has a proper and similar situation in two types of neighborhoods with mixed origins and neighborhoods with non-official origins. While in other neighborhoods, the individual indicator shows less than the average of 3. This can indicate the higher willingness of the residents to continue living in such neighborhoods. The perceptual, and cognitive criterion of neighborhoods with mixed origin has a proper status, with an average of 3.45. While the non-official origin neighborhoods (2.75) and official origin neighborhoods (2.40) have a poor situation. This is about the Lack of elements of identity and a sense of belonging due to non-participation in the construction process in neighborhoods with official origin. Some social indicators in this research include neighborhood bonds, network, and social bonds, civic participation, and formative trust in a concept called social capital. This index is usually high due to the existence of close social ties between residents of neighborhoods with non-official origins. However, the organizational trust in-

dex (trust in the municipality, government organizations, and schools) does not have a proper situation in this type of settlement. On the other hand, this index has a proper situation in settlements with mixed origins. This index does not have a good status in neighborhoods with the official origin and the level of all sub-indices, including neighborhood ties, civic participation, network, and social ties, as well as trust (public and organizational) is low in these types of neighborhoods. Physical criteria in mixed-origin neighborhoods have a good status (3.55). Also, in the localities with official origins, due to the formation based on the previous plan, the amount of service per capita is approximately standard and provides a relative level of satisfaction. Of course, the physical and functional diversity in neighborhoods with mixed origins causes higher satisfaction in these neighborhoods than in standard neighborhoods of official origin. Due to the pressure of providing housing in non-official settlements and the lack of appropriateness of services to the population, the physical condition of this settlement is poor. Considering the results of the Kruskal-Wallis test (and the significance level of the test (Sig=0.000)), the hypothesis of the harmony of the sense of place attachment index in the sample community is rejected, and as a result, the significance of the difference in the sense of place attachment index in different categories of neighborhoods is proven in terms of the origin of formation.

Conclusion

The results of this research show that there is a significant relationship between place actors and the sense of place attachment. This index is the highest in neighborhoods with mixed origins and the lowest in neighborhoods with official origins. What can be considered a practical result of this research is the effect of the processes followed in the construction of space (procedural dimension) on the final product (content dimension) i.e. the construction of place. The formation of the physical and functional shell alone cannot lead to the transformation of space into place. Moreover, the relative level of services in pre-planned neighborhoods, these neighborhoods have less sense of place attachment than other neighborhoods. Perhaps for this reason, it has become difficult and far-fetched to transform newly built urban spaces such as new cities into lively places where its residents feel a sense of belonging. Therefore, the most important solution to overcome this problem can be to change the existing procedures of planning, designing, and building the space and replace them with collaborative, multifaceted procedures with the presence of different actors. The urban planning system should be able to provide the necessary platform for the participation of various official and non-official actors as well as the free market. Regardless of the objective result of this participation, this process itself will shape the sense of place attachment and cause the space to become a place.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Adeli Z. Roshanai S. Yazdanpanah Shahabadi M. Investigating the Effect of the Role of Actors in Placemaking and Shaping Place Attachment (Case Study: Islamshahr) . Urban Economics and Planning Vol 4(3):148-163 [In Persian]

DOI: 10.22034/UEP.2022.368707.1300

بررسی تأثیر نقش کنشگران تولید مکان در شکل‌گیری مفهوم حس دلبستگی مکانی (مورد پژوهی: اسلام‌شهر)

زینب عادل^۱، سمیرا روشنایی^۲، محمدرضا یزدان‌پناه شاه‌آبادی^{۳*}

- ۱- استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران
 ۲- کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، گروه شهرسازی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
 ۳- استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۱۵
 تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۰۶

چکیده

سیاست‌های متفاوت توسعه شهری منجر به نقش کنشگران مختلف در شکل‌دهی به مکان می‌شود و این امر نتایج متفاوتی در تولید مکان در پی خواهد داشت. درک این تفاوت و تأثیر آن بر محصول نهایی (شکل‌گیری مکان و از آن رهگذر حس دلبستگی مکانی میان ساکنان) هدف این پژوهش است. بر این اساس، در مقاله پیش رو با بهره‌گیری از روش ترکیبی کیفی- کمی به بررسی میزان حس دلبستگی مکان (به عنوان شاخص اصلی در شکل‌گیری مکان) در محلات شهر اسلام‌شهر با خاستگاه‌های مختلف شکل‌گیری حاصل از نقش متفاوت کنشگران، پرداخته شده است. روش گردآوری داده‌ها در بخش بررسی میزان دلبستگی مکانی، پیمایش با استفاده از پرسشنامه و در بخش بررسی میزان نقش کنشگران، تحلیل اسناد و مصاحبه عمیق با مطلعین بوده است (رویکرد کیفی پژوهش). روش تحلیل داده‌ها بر مبنای بررسی معناداری اختلاف میانگین شاخص حس دلبستگی مکانی بین محلات دسته‌بندی شده در سه گونه مشارکت کنشگران است (رویکرد کمی پژوهش). این سه دسته عبارتند از: «ساخت به وسیله کنشگران با خاستگاه غیررسمی (مردم)»، «ساخت به وسیله کنشگران با خاستگاه رسمی (دولت)» و «ساخت به وسیله کنشگران با خاستگاه ترکیبی از کنشگران». نتایج نشان می‌دهد در محیط‌های شکل‌گرفته تحت تأثیر ترکیبی از کنشگران، حس دلبستگی مکانی بالاتر از محیط‌های شکل‌گرفته تحت تأثیر تنها کنشگران رسمی (دولت) یا غیررسمی (جامعه محلی) است. به بیان دیگر، می‌توان چنین نتیجه گرفت که کنش متقابل میان کنشگران و تأمین شدن منافع کلیه گروه‌های ذی‌مدخل می‌تواند منجر به تبدیل فضا به مکانی دارای معنا برای ساکنان و از این رهگذر ارتقای حس دلبستگی مکانی آنان شود.

کلمات کلیدی

حس دلبستگی مکانی
 سکونتگاه برنامه‌ریزی شده
 سکونتگاه خودرو
 کنشگران
 مکان

مقدمه

گرفته و توسعه‌های متصل یا منفصل درون و حاشیه این سکونتگاه‌ها برنامه‌ریزی و اجرا شده‌اند، بازهم توفیق مورد نظر را در شکل‌گیری مفهوم حس دلبستگی به مکان و به تبع آن، مفهوم مکان نداشته‌اند.

به باور رلف مکان‌ها در حال نابود شدن هستند و لامکان با قدرت عظیم و نافذ ایجاد می‌شود [۶]. بر این اساس، واکنش مناسب در مقابل فرایند نابود شدن و بی‌اصالت شدن مکان‌ها برای حفظ آن‌ها ضروری است. در سال‌های اخیر مطالعات بسیاری پیرامون مکان و چگونگی تجربه آن انجام شده است. تحقیقات انجام شده در حوزه مکان به دنبال درک و تبیین رابطه دوسویه انسان و مکان است [۶، ۷ و ۸]. مفهوم دلبستگی به مکان مفهومی چندبعدی، پیچیده و میان‌رشته‌ای است که به دنبال بررسی پیوند مردم با مکان است [۹].

سیاست‌های مختلف شکل‌گیری مکان، درگیرسازی کنشگران مختلف و شکل‌های متنوع کنش آن‌ها را به دنبال داشته است. کنشگران دخیل در تولید مکان در لایه‌های مختلف قدرت شهری قابل شناسایی و بررسی هستند. در این میان، مسئله اصلی این پژوهش، بررسی تأثیر شیوه کنش کنشگران در شکل‌گیری مکان بر میزان حس دلبستگی مکانی است. بر

رشد سریع جمعیت و تسریع روند شهرنشینی، توسعه و گسترش شهرها را طلب می‌کند. در این راستا، الگوهای گسترش فضایی شهرها به صورتی متنوع شکل گرفته است. برخی از این توسعه‌ها مبتنی بر نظام رسمی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی بوده و برخی نیز بدون برنامه‌ریزی به صورت رشد هسته‌های روستایی، حاشیه‌نشینی‌ها و گاه رشد ناگهانی شهرهای کوچک پیرامون شهرهای بزرگ قابل مشاهده است. در این بین هدف غایی در الگوهای مختلف توسعه، شکل‌گیری رابطه دوسویه میان انسان و محیط، شکل‌گیری معنا در فضا و تبدیل آن به مکان است. ولی به‌رغم برنامه‌ریزی همه‌جانبه و صرف هزینه‌های سنگین جهت توسعه سکونتگاه‌های جدید توسط نظام برنامه‌ریزی رسمی اغلب این سکونتگاه‌ها نتوانسته‌اند به اهداف خود دست یابند (به عنوان نمونه، رجوع کنید به [۱، ۲ و ۳]). این در حالی است که رشد یکباره و سرطانی شهرهای خودانگیخته و حاشیه‌ای در پیرامون شهرهای بزرگ بیانگر پذیرش بخش اعظم سرریز جمعیت شهرهای بزرگ در این سکونتگاه‌هاست [۴ و ۵]. به نظر می‌رسد حتی در مواردی که این سکونتگاه‌ها مورد توجه برنامه‌ریزان رسمی قرار

عاطفی با مکان خاص و تبدیل فرد به بخشی از هویت مکان، که نتیجه آن احساس و علاقه نسبت به مکان است نامیده‌اند. مفهوم دل‌بستگی به مکان بر چگونگی احساس مردم در خصوص شیوه ارتباط و اتصال آن‌ها با مکان و شکل‌گیری روابط عاطفی و نمادین بین مردم و مکان تمرکز دارد [۲۱]. دل‌بستگی به مکان برخاسته از فعالیت‌ها و تعاملات بین انسان و مکان در یک مکان خاص است [۲۲] و با تأثیر متقابل احساسات، دانش، باورها و رفتارها با مکانی خاص سروکار دارد. از این‌رو، بین حس دل‌بستگی مکان، شیوه رفتار انسان در مکان و میزان توجه و مسئولیت‌پذیری او در نسبت با مکان، رابطه وجود دارد [۲۳ و ۲۴].

شامای در تعریف حس مکان هفت سطح را معرفی می‌کند که حس دل‌بستگی به مکان را چهارمین سطح آن است. در این سطح فرد ارتباط عاطفی پیچیده با مکان دارد. تجارب جمعی و هویت فرد در ترکیب با معانی و نمادها به مکان شخصیت می‌دهد، در این حالت بر منحصر به فرد بودن مکان و تفاوت آن با دیگر مکان‌ها تأکید دارد [۲۵].

هیدالگو و هرناندز (۲۰۰۱)، به منظور تدقیق مفهوم دل‌بستگی مکانی و تمایزش با مفاهیم مشابه با ارجاع به تعریف نظریه دل‌بستگی و شاخص اصلی آن یعنی حفظ نزدیکی، دل‌بستگی را احساسی مثبت میان افراد و مکانی خاص که شاخصه اصلی آن گرایش افراد به حفظ نزدیکی به آن مکان است، تعریف می‌کنند [۲۶].

در مطالعات مختلف صورت‌گرفته در خصوص ارزیابی و سنجش حس دل‌بستگی مکانی عوامل مختلفی تعریف شده‌اند. لویکا (۲۰۱۱) این دسته‌بندی را در سه حوزه جمعیت‌شناختی، اجتماعی و کالبدی-محیطی تقسیم می‌کند. کیفورد و اسکنل (۲۰۱۰) به ارائه چارچوب سه‌گانه دل‌بستگی مکانی پرداخته‌اند. در این مدل بعد نخست فاعل و بازبگیر است. بعد دوم بعد روان‌شناختی است. بعد مکانی سومین بعد و عینی‌ترین بعد دل‌بستگی به مکان است [۹]. در این پژوهش عوامل مؤثر بر حس دل‌بستگی مکان در چهار دسته عوامل فردی، عوامل ادراکی-شناختی، عوامل اجتماعی و عوامل کالبدی تقسیم‌بندی شده است. با مرور ادبیات موجود در خصوص حس دل‌بستگی مکان، در جدول ۱ عوامل و معیارهای تبیین حس دل‌بستگی مکان به تفصیل بیان شده است.

این اساس، سؤال اصلی این پژوهش این‌گونه قابل بیان است: شیوه شکل‌گیری یک سکونتگاه و چگونگی تعامل کنشگران تولید فضا چه تأثیری بر میزان حس دل‌بستگی مکان و شکل‌گیری مفهوم مکان دارد؟

این پژوهش در پی پاسخ به سؤال یادشده با بهره‌گیری از رویکردی ترکیبی (کیفی-کمی) به دنبال شناسایی خاستگاه‌های مختلف شکل‌گیری محلات اسلامشهر از منظر شیوه ترکیب کنشگران در شکل‌گیری و بهره‌برداری از مکان و سپس، ارزیابی حس دل‌بستگی به عنوان شاخص اصلی این پژوهش در میزان مکان‌شدگی آن‌هاست. هدف اصلی این پژوهش بررسی تفاوت در میزان حس دل‌بستگی مکان در گونه‌های مختلف محلات شهر اسلامشهر از نظر تعامل بین کنشگران است.

پیشینه پژوهش

تبدیل فضا به مکان - شکل‌گیری مفهوم دل‌بستگی مکانی

آنچه در بیشتر تعاریف مکان از دیدگاه اندیشمندان مختلف برجسته است، معنایی است که باعث تمایز مکان از فضا شده است [۱۰]. مدنی‌پور در بررسی خود پیرامون تفاوت دو مفهوم فضا و مکان چنین بیان می‌دارد، «در حالی که فضا را گستره‌ای باز و انتزاعی می‌بینیم، مکان بخشی از فضا است که به وسیله شخصی اشغال شده و دارای بار معنایی و ارزشی است» [۱۱].

نمود عینی شکل‌گیری معنا در مکان را می‌توان در مفهوم حضور‌پذیری (میزان حضور ساکنان و استفاده‌کنندگان در مکان و موفقیت آن در جذب مخاطب) و نمود احساسی شکل‌گیری معنا در مکان بیشتر با مفاهیمی همچون شکل‌گیری حس مکان [۱۲ و ۱۳]، تعلق مکانی [۱۴ و ۱۵] دل‌بستگی مکانی [۱۶، ۱۷ و ۱۸] و رضایت‌مندی از مکان [۱۸، ۱۹ و ۲۰] دنبال کرد.

در این پژوهش بر مفهوم حس دل‌بستگی مکانی به عنوان نمود احساسی شکل‌گیری معنا در ذهن ساکنان و استفاده‌کنندگان تأکید شده است. طرح مفهوم دل‌بستگی مکان به دهه ۱۹۶۰ برمی‌گردد. لو و آلتمن (۱۹۹۲) دل‌بستگی به مکان را ارتباط نمادین با مکان، دادن معانی عاطفی به آن و حس مشترک فرهنگی به مکان خاص، موضوع یا ذهنیتی ویژه دانسته‌اند [۱۴]. بنیتو و دیگران (۱۹۹۹) در پژوهش خود دل‌بستگی مکان را وابستگی

جدول ۱. عوامل و معیارهای تبیین حس دل‌بستگی مکان

ابعاد	معیارها	اندیشمندان	سنجه
عوامل فردی	ویژگی‌های فردی (جنس، سن، تاهل، سطح سواد و...)	Scannell & Gifford, 2010; Bonaiuto, 1999, Fleury-Bahi et al., 2008, Gustafson, 2009; Lalli, 1992; Lewicka, 2011, Shamai and Ilatov, 2005 [8, 9, 15, 27, 28, 29 30]	با توجه به بررسی ویژگی‌های جمعیتی تفاوت محسوس بین ساکنان محلات مختلف شناسایی نشد، بنابراین این شاخص از فرایند تحلیل کنار گذاشته شد.
	مالکیت	Lewicka, 2011; Bonaiuto, 1999; Ringel & Finkelstein, 1991; Lalli, 1992; Rajala & Sorice, 2021 [9, 27, 28, 29, 31 32]	میزان مالکیت خصوصی در پنج دسته شامل ۱= کمتر از ۲۰ درصد، ۲= بین ۲۰ تا ۴۰ درصد، ۳= بین ۴۰ تا ۶۰ درصد، ۴= بین ۶۰ تا ۸۰ درصد و ۵= بالاتر از ۸۰ درصد دسته‌بندی شد.
	مدت سکونت	Lalli, 1992, Lewicka, 2008; Brown et al., 2003; Shamai & Ilatov, 2005; Kleit & Manzo, 2006; Taylor et al., 1985 [29, 30, 33, 34 35]	مدت سکونت در پنج دسته شامل ۱= کمتر از ۵ سال، ۲= بین ۵ تا ۱۰ سال، ۳= بین ۱۰ تا ۱۵ سال، ۴= بین ۱۵ تا ۲۰ سال و ۵= بالاتر از ۲۰ سال دسته‌بندی شد.
عوامل ادراکی-شناختی	وجود عناصر نمادین برای افراد در محیط	Kyle et al., 2005 [36]	تعداد عناصر مکانی و معنایی نمادین دسته‌بندی شد. ۱= هیچ عنصری ذکر نشد. ۲= یک عنصر ذکر شد. ۳= دو عنصر ذکر شد. ۴= سه عنصر ذکر شد و ۵= چهار عنصر و بیشتر ذکر شد
	احساس آرامش و شادمانی	Azevedo et al., 2013 [37]	میزان آرامش هنگام پیاده‌روی در محله /
	هویت مکان / حس تعلق مکانی	Lewicka, 2008; Chen et al., 2021 [38 39]	وجود خاطرات فردی و جمعی در محیط محله / میزان تعلق خاطر به محله / امکان جابه‌جایی از محله در صورت بهبود وضعیت اقتصادی

روابط صمیمانه با همسایگان/ میزان رفت و آمد با همسایگان/ میزان مشورت با همسایگان/ قرض گرفتن پول یا وسیله از همسایگان	Brown et al., 2003; Dang et al., 2022 [3340]	روابط همسایگی	عوامل اجتماعی
تعداد دوستان نزدیک برای هم‌صحبتی / تعداد افراد با قابلیت مشورت کردن/ تعداد افرادی که می‌توان از آن‌ها پول قرض گرفت/ تعداد افرادی که می‌توان با آن‌ها برای خرید و گردش قرار گذاشت/ تعداد گروه‌های عضو (صندوق خیریه، قرض الحسنه، انجمن‌ها و ...)	Forrest & Kearns, 2001 [41]	شبکه‌ها و پیوندهای اجتماعی	
میزان تعامل با مسئولان شهری در خصوص محله/ میزان مشارکت در انتخابات شورای محله/ میزان مشارکت در برنامه‌های جمعی در محله/ میزان تعامل با مدرسه و دیگر اولیا برای بهبود وضعیت آموزشی کودکان	Altman and Low, 1992; Rivlin, 1987 [14 42]	مشارکت	
میزان اعتماد به همسایگان/ میزان اعتماد به کسبه محل/ میزان اعتماد کلی به مردم شهر/ اعتماد به عملکرد مدارس و مراکز آموزشی و تربیتی/ اعتماد به شهرداری و شورای شهر/ اعتماد به عملکرد ارگان‌های دولتی و ادارات	Stefaniak et al., 2017, Guo et al., 2021 [43 44]	اعتماد	
میزان احساس امنیت در محله	Hernández, et al., 2010; Lewicka, 2011 [8۰ 26 44]	امنیت	عوامل کالبدی
میزان رضایت از اندازه خانه/ رضایت از شرایط فیزیکی و امکانات/ رضایت از هزینه‌های تأمین مسکن	Lewicka, 2008; Brown et al., 2003; Bonaiuto, 1999 [27۰ 33 38]	رضایتمندی از مسکن	
احساس ایمن بودن خانه و محله در برابر حوادث طبیعی و غیر طبیعی	Lewicka, 2008; Bonaiuto 1999 [27 38]	میزان ایمنی	
رضایت از تأمین مایحتاج روزانه/ رضایت از دسترسی به امکانات آموزشی برای فرزندان/ رضایت از حمل‌ونقل و دسترسی/ رضایت از دسترسی به خدمات درمانی و بهداشتی	Bonaiuto, 1999; Harlan, et al., 2005; Fornara et al., 2010; Sugihara and Evans, 2000 [27۰ 45۰ 46 47]	کارایی (دسترسی به خدمات و تجهیزات)	
رضایت از سطح بهداشت و تمیزی محله	Harlan, et al., 2005; Devine-Wright, 2010 [45 48]	مدیریت فضا (فقدان آلودگی و ..)	
رضایت از نحوه ساخت‌وسازها و معماری محله	Lewicka, 2008; Fornara et al., 2010 [38 46]	ارزش‌های معماری و زیبایی‌شناختی	
رضایت از فضاهای باز و بوستان‌ها در سطح محله	Bonaiuto 1999; Korpela, et al. 2009; Bonaiuto et al., 2003; Fornara et al., 2010 [27۰ 46۰ 49 50]	وجود فضاهای باز و سبز شهری	
رضایت از دسترسی به اماکن تفریحی و ورزشی	Kyle 2005 [36]	وجود مراکز تفریحی	
رضایت از دید و منظر و دسترسی به دیدهای طبیعی در سطح محله	Dunbar, 2010 [51]	مناظر طبیعی	

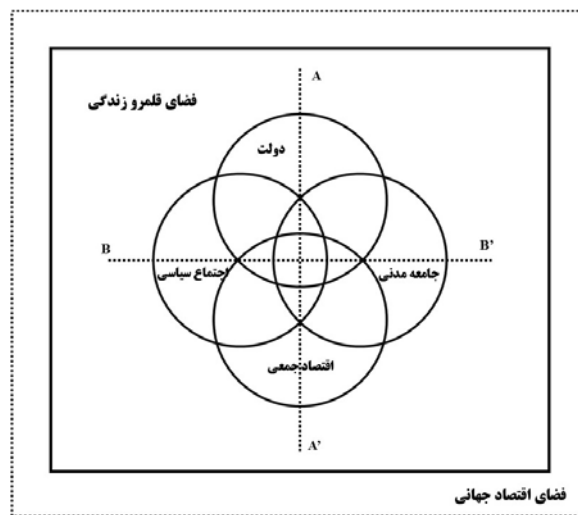
■ نقش کنشگران در تولید مکان

نقش هر یک از آن‌ها را در این فرایند مشخص کند. وی در این پروژه بر «زمینه»، «روند» و «نتایج پروژه‌ها» متمرکز شده و مصاحبه‌هایی را با تمام کنشگران کلیدی پروژه (شامل معماران، طراحان شهری، برنامه‌ریزان، توسعه‌دهندگان، عوامل مدیریتی، سازمان‌های مسئول، گروه‌های اجتماعی، سرمایه‌گذاران و سیاستمداران)؛ و کاربران هر فضای شهری انجام داده است. در نهایت، کرمونا مدلی فرایندی برای شکل‌دهی به مکان ارائه می‌دهد که کنشگران کلیدی تولید مکان، هر یک در بخشی از آن نقش دارند. به زعم وی، طراحی شهری «پیوستار شکل دادن به مکان طی زمان» است. این پیوستگی در زمینه‌ها، فرایندها و روابط قدرت کنشگران قابل پیگیری است. او چهار بعد تأثیرگذار بر محیط ساخته‌شده را در این فرایند معرفی می‌کند: طراحی، توسعه، استفاده از فضا و مدیریت فضا [۵۴].

پسیون به نقل از فریدمن لایه‌ها و گروه‌های قدرت شهری را در چهار گروه دولت، اجتماع سیاسی، جامعه مدنی و بازار آزاد (اقتصاد جمعی) به صورت نمودار زیر تصویر می‌کند [۵۵].

مطالعه سیستم‌های درگیر در مورفولوژی شهری امکان شناسایی کنشگران کلیدی در تولید فضا را فراهم می‌آورد [۵۲]. مطالعات گیدنز (۱۹۸۴)، هیلی (۱۹۹۲)، مک‌گیلن (۱۹۹۴، ۱۹۹۳) و مانکوف (۱۹۹۲) مبنایی برای زمینه تحلیل فرایندهای کلیدی فرم شهری، تولید و بازتولید آن، شناسایی کنشگران و ذی‌مدخلان کلیدی در آن به شمار می‌رود. عناصر یا کنشگران قدرت شهری را می‌توان عبارت از هر فرد، گروه و سازمانی دانست که با استفاده از منابع در اختیار خود و از طریق تنظیم کنش و رفتار خود می‌تواند تأثیری هر چند اندک در تصمیم‌سازی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها، اقدامات و رفتار سایر کنشگران شهری داشته باشد. این عناصر یا کنشگران ممکن است در درون شهر یا منطقه شهری یا خارج از آن مستقر باشند [۵۳].

کرمونا (۲۰۱۳) فرایند شکل‌گیری چهارده فضا شهری لندن را طی زمان بررسی کرده است. وی در این بررسی کوشش کرده تا کلیه ذی‌مدخلان و کنشگران درگیر در فرایند شکل‌گیری این فضاهای شهری را شناسایی و میزان

شکل ۱. روابط و لایه های قدرت شهری از دیدگاه فریدمن [۵۵]

سیاست‌های شهری می‌افزاید و دانش شهروندان (Citizen knowledge) برای ایجاد محیط شهری بهتر و پاسخ‌گویی مناسب‌تر به نیازهای ساکنان را در نظر می‌گیرد.

مشارکت کنشگران بخش عمومی - بخش خصوصی - مردم رویکردی جدید در برنامه‌ریزی شهری است که بر ایجاد راه‌های نوآورانه جهت درگیر ساختن کنشگران بخش خصوصی، عمومی، ساکنان، سازمان‌های غیردولتی و نهادهای مدنی در روند برنامه‌ریزی اشاره دارد. این رویکرد بخشی از تحول وسیع‌تر نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری است که در آن بر اهمیت ترکیب بازیگران (کنشگران) علاوه بر مقامات رسمی برنامه‌ریزی تأکید می‌کند. در این رویکرد بیان می‌شود، درگیرسازی کنشگران مختلف به صورت فزاینده‌ای در رسیدن به اهداف برنامه‌ریزی تأثیر دارد. این رویکرد به دنبال درگیرسازی کلیه ذی‌مدخلان مرتبط با پروژه از ابتدای فرایند برنامه‌ریزی است [۵۷].

نکته مهم در این رویکرد، مشخص کردن دقیق کنشگران در هر یک از مراحل شکل‌گیری فضا است. سیاست‌گذاران نماینده قدرت سیاسی هستند و به لحاظ وجه قانونی تصویب فرایندهای تصمیم‌گیری، تنظیم سایر بخش‌ها، تأمین منافع عمومی و مدیریت تخصیص منابع عمومی را به عهده دارند [۵۸]. بخش خصوصی شامل توسعه‌دهندگان بخش خصوصی، سازندگان و ملکان بزرگ هستند که به وسیله بازار آزاد هدایت می‌شوند. جامعه مدنی با اجتماعات محلی، ساکنان و استفاده‌کنندگان قابل تعریف است. این بخش طیف وسیعی از گروه‌های اجتماعی، نهادهای محلی را در بر می‌گیرد که باید در سیاست‌گذاری‌های شهری نقش فعال داشته باشند. بخش عمومی، در واقع بدنه اجرایی تحت نظارت دولت است [۵۷]. اولیای امور در وزارتخانه‌های مرتبط، شهرداری‌ها (در کشور ما) در این دسته قرار می‌گیرد.

با استفاده از شکل یادشده می‌توان منابع قدرت در اختیار هر یک از گروه‌های چهارگانه و امکان اعمال قدرت این گروه‌ها (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، دولت) در هر جامعه معین را ارزیابی کرد. نتیجه این ارزیابی نشان می‌دهد نظام قدرت مورد مطالعه بیشتر به سمت کدام یک از دو سوی بردار A (قدرت دولت یا اقتصادی) و بردار B (جامعه مدنی یا سیاسی) نزدیک‌تر است [۵۶].

کسب و دریافت قدرت و تسلط لازم برای به‌کارگیری آن توسط کنشگران، نیازمند وجود عوامل، شرایط و زمینه‌هایی است که به صورت مساوی در اختیار همه کنشگران نیست و از همین جا بستر نابرابری و توزیع ناعادلانه قدرت فراهم می‌شود [۵۳]. مدیریت تضاد منافع کنشگران و ایجاد زمینه‌هایی برای مشارکت کلیه گروه‌های ذی‌مدخل چالش پیش روی برنامه‌ریزی و طراحی شهری در سالیان اخیر بوده است.

نظریه‌های برنامه‌ریزی در ارتباط با مفهوم مشارکت همچون برنامه‌ریزی حمایتی (۱۹۶۵)، نردبان مشارکت (۱۹۶۹)، برنامه‌ریزی شیوه‌های مشارکت (۱۹۸۶)، برنامه‌ریزی میانجی‌گری (۲۰۰۴) و برنامه‌ریزی ارتباطی (۱۹۹۹)، همچنین رویکردهایی همچون مشارکت بخش خصوصی- عمومی (Public-Private partnership) و مشارکت بخش خصوص- عمومی- مردم (۳P- Public-Private-People partnership) در برخورد با این چالش‌ها مطرح شده‌اند. رویکرد مشارکت کنشگران بخش عمومی- خصوصی در توسعه‌های شهری به راه‌های مختلفی که در آن بخش عمومی با بخش خصوصی در تولید محصولات، خدمات و سیاست‌ها شراکت کند و در ریسک‌های آن شریک شود، اشاره دارد. رویکرد مشارکت کنشگران بخش عمومی- بخش خصوصی - مردم کنشگران مردمی (گروه‌های مردم‌نهاد، استفاده‌کنندگان و...) را به رویکرد پیشین جهت ارتقای دموکراسی در

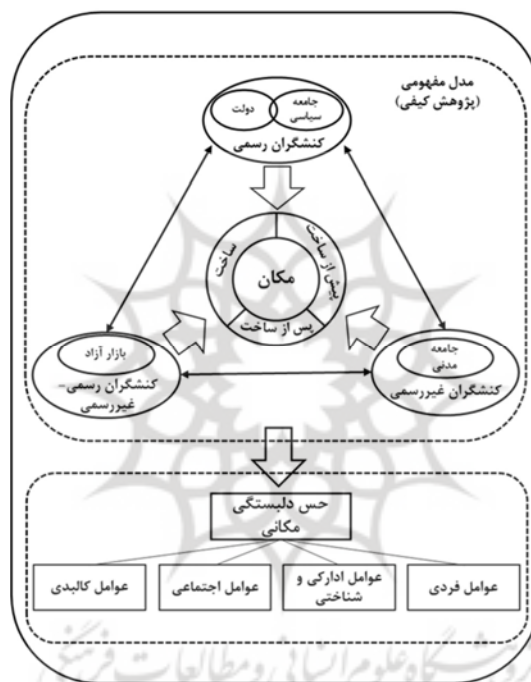
جدول ۲. مروری بر کنشگران و ذی‌مدخلان در مدل 4P [۵۷]

مردم	بخش خصوصی	بخش عمومی
<ul style="list-style-type: none"> ساکنان حال حاضر و آینده گروه‌ها و نهادهای محلی سازمان‌ها و نهادهای غیر دولتی (NGOs) رسانه‌ها (راديو، تلویزیون و ...) 	<ul style="list-style-type: none"> توسعه‌دهندگان بخش خصوصی مالکان املاک و مستغلات سرمایه‌گذاران بخش خصوصی شرکت‌های تجاری موجود و آینده پیمانکاران 	<ul style="list-style-type: none"> برنامه‌ریزان عمومی شامل فراهم‌کنندگان رفاه عمومی شورای توسعه منطقه‌ای برنامه‌ریزان شهرداری مسئولان دولتی و وزارتخانه‌های تابعه

بخش خصوصی است. این گروه‌ها اغلب با بهره‌گیری از ابزارهای قانونی و رسمی اقدام به ساخت‌وساز در فضا می‌کنند، ولی می‌توانند ماهیت غیر رسمی داشته باشند و گاه از رانتهای در دسترس خود برای این امر بهره می‌گیرند. بنابراین، این دسته ماهیتی دوگانه دارند و به عنوان کنشگر رسمی- غیر رسمی دسته‌بندی شده‌اند. کنشگران مختلف در سه مرحله پیش از ساخت (مکان‌گزینی و آماده‌سازی)، ساخت و پس از ساخت (مدیریت و نگهداری فضا) بر فضا مؤثر هستند. این مدل مبنای پژوهش کیفی این تحقیق بوده و هدایت‌کننده جمع‌آوری اطلاعات کیفی و سپس تحلیل پژوهشگران است. در ادامه، مفهوم دل‌بستگی مکان در قالب چهار مؤلفه اصلی عوامل فردی، عوامل اداری و شناختی، عوامل اجتماعی و عوامل کالبدی با شاخص‌هایی که پیش‌تر در جدول ۱ آمده است

■ مدل مفهومی پژوهش

با توجه به مرور ادبیات نظری مدل مفهومی پژوهش در راستای تبیین کنشگران مختلف شکل‌دهنده به محلات هدف در قالب مدلی سه‌وجهی ارائه شد. یک وجه از این مدل را کنشگران رسمی مؤثر در شکل‌دهی به فضا در بر دارد. در این وجه دو گروه جامعه سیاسی (جامعه برنامه‌ریزان و متخصصان، شوراهای مشورتی، شورای شهر و ...) و دولت (شهرداری‌ها، وزارتخانه‌ها و ارگان‌های دولتی) قابل شناسایی هستند. وجه دیگر این مدل در بردارنده کنشگران غیر رسمی است که خود شامل ساکنان (مردم)، گروه‌های مردم‌نهاد و گروه‌های محلی غیر رسمی است. در وجه سوم این مدل شاهد نقش آفرینی بازار آزاد و کنشگران این حوزه هستیم. این گروه خود شامل ملاکان، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، پیمانکاران و توسعه‌دهندگان

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

۲۵ ساله تهران، نزدیکی به محور صنعتی تهران - کرج، نزدیکی به مکان استقرار مؤسسه‌های خدمات حمل‌ونقل، ارزانی مسکن در مقایسه با تهران و عواملی از این دست سبب شکل‌گیری و رشد اسلامشهر شد. اسلامشهر در حال حاضر با جمعیتی حدود ۱۲۹,۴۴۸ نفر مطابق با سرشماری عمومی مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ و وسعتی حدود ۲۷۹۰ هکتار نوزدهمین شهر ایران به لحاظ جمعیت و پرجمعیت‌ترین شهری است که مرکز استان نیست. جدول ۳ تحولات جمعیتی اسلامشهر را طی دوره‌های سرشماری سال ۱۳۴۵ تا کنون نشان می‌دهد.

■ عرصه پژوهش

شهر تهران در قرن اخیر متأثر از عدم توزیع متوازن ثروت، قدرت و امکانات، به یکی از قطب‌های مهم جاذب جمعیت در ایران بدل شده است. ناتوانی مهاجران برای تأمین مسکن مناسب در تهران، آن‌ها را به کانون‌های جمعیتی اطراف تهران روانه کرده است. اسلامشهر یکی از این کانون‌ها است که طی نیم قرن اخیر و در نتیجه اعمال سیاست‌هایی که تهران را تبدیل به مرکز ثقل عمده فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی، اداری و خدماتی تبدیل کرد، حول محور ارتباطی تهران - ساوه و راه آهن تهران - اهواز شکل گرفته است. مجاورت با محدوده

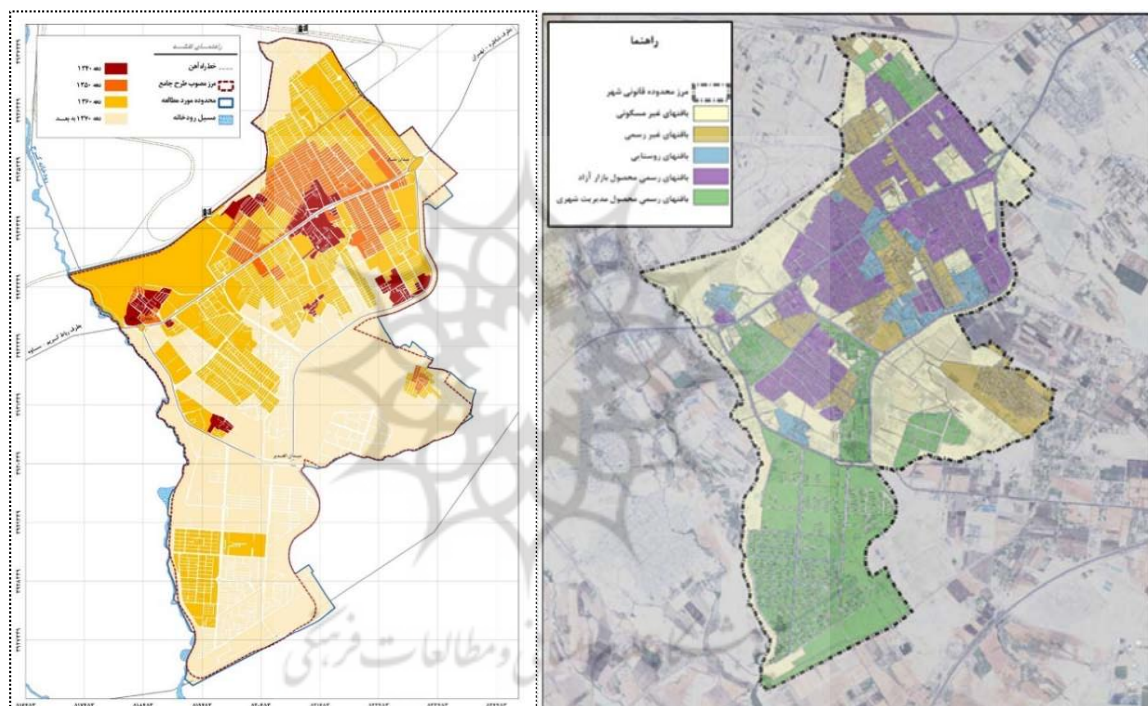
جدول ۳. سیر تحولات جمعیت در شهر اسلامشهر، بر اساس [۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲]

سال	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
جمعیت	۱۰۰۶	۵۰۲۹۲	۲۳۰۲۵۳	۳۱۳۷۰۶	۳۵۷۱۰۱	۳۸۹۱۰۲	۴۴۸۱۲۹
نرخ رشد	-	٪۴۷،۸۷	٪۱۶،۴۴	٪۳،۱۴	٪۱،۳۰	٪۱،۷۳	٪۲،۸۷

شهرک‌ها و مجتمع‌های مسکونی را در منطقه کلان‌شهری تهران و به تبع آن، در اسلامشهر فراهم کرد. بررسی تحولات کالبدی این شهر نشان می‌دهد توسعه آن نه لزوماً از درون روستاهای شکل‌دهنده‌اش، بلکه به واسطه تغییر کاربری اراضی کشاورزی و باغی پیرامون این روستاها آغاز شد و همگام با رشد مهاجرت‌ها به کانون‌های اصلی جمعیتی کشور و به‌طبع تهران، به‌خصوص در سال‌های دهه‌های ۱۳۵۰ و ۱۳۶۰ شتاب گرفت. این اراضی عمدتاً متعلق به ملاکان بزرگ و یا اراضی اوقافی بودند، که به دلیل شرایط پیش‌گفته، در اولویت ایجاد مسکن قرار گرفتند. از این پس، تغییر کاربری زمین‌های بزرگ کشاورزی توسط مالکان و تبدیل آن به کاربری مسکونی شتاب بیشتری پیدا کرد و موجبات دگرگونی سازمان فضایی و سیمای کالبدی منطقه را فراهم کرد. در شکل ۳ سیر تحول و نوعیت بافت‌های شکل گرفته قابل مشاهده است.

محدوده اسلامشهر کنونی در گذشته یک روستای کوچک به نام قاسم‌آباد شاهی و شش روستای کوچک‌تر به نام‌های موسی‌آباد، سالور، ضیاء‌آباد، مافین‌آباد، مظفریه و محمدآباد چارطاقی را در بر می‌گرفت و در اراضی حدفاصل این روستاها، با توجه به عبور رودخانه کرج، شادچای و امثال آن و نیز وجود آب‌های زیرزمینی و خاک حاصلخیز مناسب کشاورزی و باغداری رونق داشت. با احداث سد کرج طی سال‌های برنامه دوم عمرانی کشور (۱۳۳۵-۱۳۴۱) و محدودیت‌های آبی، از اهمیت کشاورزی و باغداری در این محدوده کاسته شد و اراضی کشاورزی به واسطه تغییر کاربری و تفکیک روزافزون به شهرک‌های مسکونی تبدیل شدند.

تصویب ضوابط و مقرراتی همچون قانون شهرک‌سازی در سال ۱۳۴۹، قانون نظارت بر گسترش شهر تهران در سال ۱۳۵۲، آیین‌نامه استفاده از اراضی در خارج از محدوده و حریم شهرها در سال ۱۳۵۵ و امثال آن موجبات ایجاد

شکل ۳. سیر تحول و نوع شکل‌گیری کالبدی اسلامشهر

مواد و روش‌ها

تعیین میزان نقش کنشگران در تولید فضا، با بررسی اسناد و مدارک موجود در خصوص شیوه تولید فضا و صحبت با مدیریت شهری و مطلعان و تبدیل این اطلاعات به نقشه میسر شد. این امر با بررسی اسناد و اطلاعات مکتوب و مصاحبه جهت کاوش حافظه شفاهی انجام شد. بنابراین، رویکرد این بخش از پژوهش رویکردی کیفی است که با تحلیل منابع حاصل از تحقیق به شناسایی کنشگران دخیل در تولید فضا در عرصه‌های مختلف پژوهش اقدام شده است. اسناد و اطلاعات مکتوب: این بخش بر مبنای جمع‌آوری و مطالعه کتاب‌ها و اسناد مرتبط با اسلامشهر، نظیر طرح‌های جامع و تفصیلی، طرح توسعه و آماده‌سازی، مقالات منتشرشده با موضوع شیوه شکل‌گیری شهر است. مصاحبه جهت کاوش حافظه شفاهی: ضرورت انجام مصاحبه در این پژوهش، تطبیق هر چه بیشتر مطالب و آگاهی از ابعاد پنهان شیوه شکل‌گیری محلات مورد بررسی در شهر اسلامشهر است. در این فرایند، مصاحبه‌ای متناسب با اهداف و نیازها تنظیم شد و مصاحبه‌شوندگان از میان ساکنان قدیم، متولیان، مدیران و صاحب‌نظران مطلع با استفاده از تکنیک گلوله‌برفی انتخاب شدند.

نکته قابل توجه در فرایند شکل‌گیری بافت سکونتگاهی اسلامشهر، سیاست‌های مختلفی است که کنشگران در شکل‌دهی به آن اتخاذ کرده‌اند و تنوعی از بافت‌های مسکونی را به وجود آورده‌اند. بر این اساس، وجود ۴ گونه غالب بافت سکونتگاهی در اسلامشهر قابل شناسایی است.

- بافت ارگانیک روستایی که در موقعیت روستاهای اولیه همچون قاسم‌آباد، ضیاء‌آباد، سالور، محمدآباد چارطاقی و ... مشاهده می‌شود.

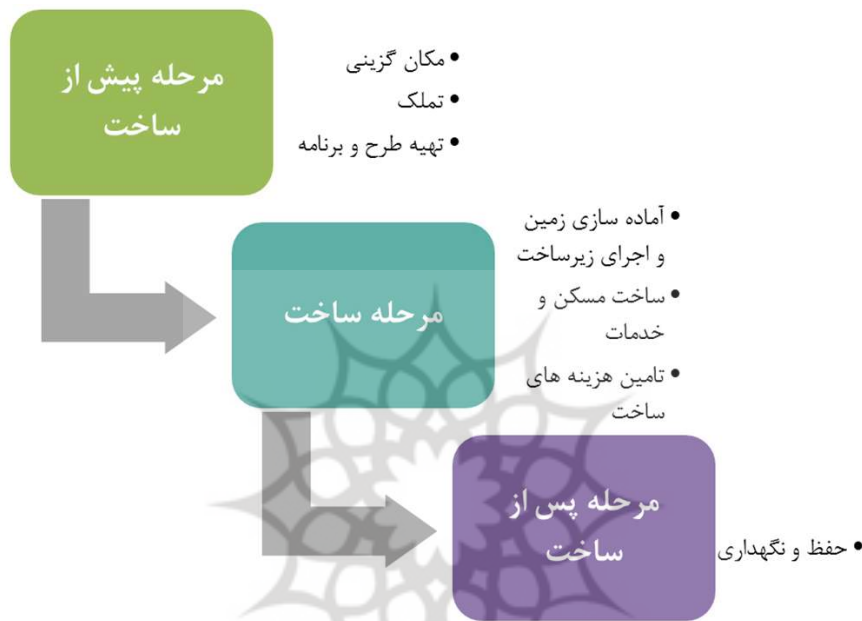
- بافت طراحی شده محصول نظام جامع برنامه‌ریزی رسمی (دولت و شهرداری) که در موقعیت شهرک واوان، بخش‌هایی از زرافشان، قائمیه، مسکن مهر و ... شکل گرفته است.

- بافت شطرنجی محصول بازار آزاد (زمین‌داران بزرگ و بخش خصوصی) که بسیاری از محلات و شهرک‌های اسلامشهر شامل باغ فیض مهدیه، سعیدیه، کاشانی، شهرک مفید، امام خمینی (ره)، شهرک لاله و ... را در بر می‌گیرد.

- بافت یک‌شبه ساخت و غیر رسمی که در شهرک طالقانی، الله اکبر، میان‌آباد و ... استقرار یافته است.

زیرساخت، ساخت مسکن و دیگر خدمات اساسی و تأمین هزینه‌های ساخت قابل تقسیم است. عمده اقدام صورت گرفته پس از ساخت، حفظ و نگهداری آنچه ساخته شده، است. در ادامه، با استفاده از رابطه ۱ درصد مشارکت هر کنشگر در تولید فضا محاسبه شد. با پیاده کردن نقش هر کنشگر در تولید فضا روی نقشه و ضرب آن در مساحت ساخته شده، درصد نقش نهایی هر کنشگر به دست می‌آید.

بر این اساس، با ۲۴ نفر مصاحبه عمیق انجام شد. براساس یافته‌های به‌دست‌آمده از تحلیل اسناد و مصاحبه‌ها، تولید هر فضا (در اینجا محلات بررسی شده) در سه مرحله پیش از ساخت، ساخت و پس از ساخت صورت می‌گیرد. این تعداد مصاحبه براساس رسیدن به اقناع نظری انجام شده است. در مرحله پیش از ساخت، سه اقدام اساسی مکان‌گزینی، تملک و تهیه طرح و برنامه صورت می‌گیرد. مرحله ساخت؛ به اقدامات آماده‌سازی و اجرای

شکل ۴. مراحل و اقدامات ساخت هر فضا

$$\frac{\sum_{i=1}^n P_i}{N} * 100$$

N=تعداد کل مراحل
P=مجموع تعداد مراحل که توسط گروهی معین انجام شده است

پس از بررسی نقش و میزان مشارکت آن‌ها، نحوه کنش کنشگران در تولید محلات در سه گونه محلات شکل گرفته با خاستگاه کنش رسمی-نظام برنامه‌ریزی (غلبه- بیش از ۷۵ درصد- با کنشگر دولت و نهادهای وابسته)، محلات شکل گرفته با خاستگاه کنش غیررسمی- مردمی (غلبه- بیش از ۷۵ درصد- با کنشگر مردم و به صورت غیر رسمی)، محلات شکل گرفته با خاستگاه کنش ترکیبی از کنشگران (غلبه با یک کنشگر خاص دیده نمی‌شود) دسته‌بندی شدند. در نهایت، بر اساس دسته‌بندی صورت گرفته روی نقش کنشگران شش محله الله اکبر، ضیاءآباد (نماینده محلات با خاستگاه غیر رسمی- مردمی)، باغ فیض، قاسم‌آباد (به عنوان نماینده محلات با خاستگاه ترکیبی)، واوان و قائمیه (به عنوان نماینده محلات با خاستگاه رسمی- نظام برنامه‌ریزی) محدوده‌های نهایی را برای بررسی فرضیات پژوهش شکل دادند. از آنجا که هدف این پژوهش بررسی وجود رابطه معنادار میان متغیر دلبستگی

به مکان و نقش کنشگران و میزان مشارکت آن‌ها در تولید محلات هدف است، پژوهش از نوع کاربردی و مبتنی بر روش تحلیل آزمون معناداری کروسکال والیس (Kruskal Wallis Test) جهت بررسی معناداری اختلاف میانگین حس دلبستگی مکان میان محلات است. تجزیه و تحلیل از طریق نرم‌افزار SPSS انجام گرفته است. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز در خصوص حس دلبستگی مکانی ساکنان از روش جمع‌آوری پرسش‌نامه استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه ساکنان محلات منتخب شهر اسلامشهر هستند. حجم نمونه به صورت جداگانه برای هر دسته از محلات با استفاده طریق فرمول کوکران محاسبه و بر اساس نسبت جمعیتی هر محله در دسته مربوطه توزیع شد. مشخصات پرسشنامه‌های توزیع شده در جدول ۴ قابل مشاهده است. نمونه‌گیری در سطح محلات به صورت تصادفی ساده و تا حد امکان با در نظر گرفتن توزیع همگن در سطح جغرافیای محله بوده است.

جدول ۴. تعداد و شیوه توزیع پرسشنامه در سطح جامعه نمونه

خاستگاه	نام محله	تعداد پرسشنامه (فرمول کوکران)	تعداد پرسشنامه هر محله به نسبت جمعیت	تعداد پرسشنامه جمع آوری شده	تعداد مردان	تعداد زنان
خاستگاه رسمی	ولوان	۳۸۲	۱۹۸	۲۰۵	۱۰۱	۱۰۴
	قائمیه		۱۸۴			
خاستگاه غیر رسمی	الله اکبر	۳۸۰	۱۵۷	۱۶۵	۷۵	۹۰
	ضیاء آباد		۲۲۳			
خاستگاه ترکیبی	قاسم آباد	۳۸۱	۱۷۵	۱۸۱	۸۴	۹۷
	باغ فیض		۲۰۶			
جمع		۱۱۴۳	۱۱۴۳	۱۱۷۶	۵۵۷	۶۱۹

سپس از طریق آزمون کروسکال والیس سطح معناداری اختلاف میانگین ابعاد حس دلبستگی مکان در سه دسته محلات یادشده تخمین زده می شود. آزمون کروسکال والیس آزمونی ناپارامتری است که در شرایطی که تعداد نمونه های گروه های آماری متفاوت و نمونه ها توزیع نرمال نداشته باشند، مورد استفاده قرار می گیرد و هدف آن، مقایسه معناداری اختلاف میانگین بین گروه ها است. ویژگی دیگر این آزمون امکان بررسی بیش از دو گروه آماری از داده ها است. در این پژوهش نیز هدف بررسی معناداری اختلاف میانگین حس دلبستگی مکانی در بین سه گروه از محلات با خاستگاه های مختلف است. در صورت معنادار بودن این اختلاف میانگین می توان تأثیر نحوه مداخله کنشگران در شکل دهی به فضا را بر حس دلبستگی مکان و ابعاد مختلف آن تأیید کرد. فرایند پژوهش حاضر در شکل ۵ قابل مشاهده است.

با توجه به شاخص های مطرح شده در جدول ۱، پرسشنامه ای در قالب طیف پنج گزینه ای لیکرت تنظیم و به منظور بررسی روایی محتوایی در اختیار ۱۲ نفر از متخصصان و صاحب نظران قرار گرفت. نظرات انتقادی و پیشنهادهای اصلاحی آن ها در پرسشنامه اعمال و سپس شاخص روایی محتوا (Content Validity Index -CVI) محاسبه شد. در این قسمت از ارزیابان خواسته شد به هر سؤال در خصوص معیار اختصاصی بودن، سادگی و روان بودن، وضوح و شفاف بودن، براساس طیف لیکرت ۴ گزینه ای اظهار نظر کنند [۶۳]. این شاخص برای کلیه سؤالات بالاتر از ۰/۷۹ محاسبه شد که نشان دهنده روایی محتوایی قابل قبول پرسشنامه است. به منظور بررسی پایایی پرسشنامه، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. ضریب آلفای کرونباخ برای کلیه معیارها بیش از ۰/۷ محاسبه شد که نشان دهنده سطح قابل قبول پایایی پرسشنامه است.

شکل ۵. فرایند پژوهش

نمونه این بررسی در شکل ۶ قابل مشاهده است. آنچه در این تصویر مشاهده می شود، برای تمامی محلات اسلامشهر انجام و بر اساس آن نقش کنشگران مختلف در شکل گیری هر یک مشخص شده است.

یافته‌ها بر مبنای آنچه در بخش روش شناسی پژوهش گفته شد، کوشش شد تا میزان نقش کنشگران در شکل گیری هر یک محلات بررسی و کمی سازی شود.

شکل ۶. بررسی شیوه تأثیر کنشگران در شکل گیری محله باغ فیض اسلامشهر

ترتیب، سعی بر آن بوده تعداد زنان و مردان در جامعه نمونه هر محله به صورت تقریبی یکسان و یازده سنی بین ۲۵ تا ۵۰ سال تعیین شد. بر این اساس، تأثیر سن و جنسیت بر میزان حس دلبستگی کنترل و در نتیجه از فرایند تحلیل حذف شد. خلاصه نتایج این پرسشنامه در جدول ۵ قابل مشاهده است.

در ادامه، از طریق ابزار پرسشنامه به بررسی معیارهای حس دلبستگی در هر دسته از محلات پرداخته شده است. این پرسشنامه در میان ساکنان محلات با حداقل ۵ سال سابقه سکونت توزیع شد. جهت افزایش اعتمادپذیری داده‌ها توجه به توزیع یکسان سنی و جنسی مشارکت کنندگان در نظر گرفته شده است. به این

جدول ۵. وضعیت کنشگران و شاخص‌های حس دلبستگی مکانی در محلات مورد بررسی

ردیف	نوع بافت	کنشگران اصلی	خاستگاه	سن	ادراکی	شخصیتی	اجتماعی	کالبدی
میانگین حس دلبستگی مکانی								
۱	قاسم آباد	بافت توسعه یافته بر مبنای هسته اولیه روستایی	ابتدا مردم، در ادامه با دخالت بازار آزاد و بخش خصوصی و مدیریت شهری	ترکیبی از کنشگران	۳٫۶	۳٫۵	۳٫۰	۳٫۵
					۳٫۴			
۲	باغ فیض	بافت توسعه یافته توسط بازار آزاد و ملاکان	تفکیک رسمی با نقش آفرینی بازار آزاد، نهاد برنامه ریزی و مردم	ترکیبی از کنشگران	۳٫۸	۳٫۴	۳٫۲	۳٫۶
					۳٫۵			
محلات با خاستگاه ترکیبی از کنشگران								
۳	واوان	بافت از پیش طراحی شده	دولت و بدنه مدیریت شهری	رسمی - نظام برنامه ریزی	۳٫۷	۳٫۴۵	۳٫۱	۳٫۵۵
					۳٫۴۵			
					۲٫۸			
۴	قائمیه	بافت از پیش طراحی شده	دولت و بدنه مدیریت شهری	رسمی - نظام برنامه ریزی	۳٫۷	۳٫۴	۳٫۵	۳٫۰
					۲٫۷			
					۳٫۰			
محلات با خاستگاه رسمی - نظام برنامه ریزی								
۵	الله اکبر	بافت خودرو - یکسبه ساخت	مردم	غیر رسمی - مردمی	۳٫۷	۳٫۸	۲٫۸	۲٫۵
					۳٫۰			
					۳٫۰			
۶	ضیاء آباد	بافت خودرو - یکسبه ساخت	مردم	غیر رسمی - مردمی	۳٫۶	۳٫۶	۲٫۷	۲٫۶
					۲٫۹			
					۳٫۰			
محلات با خاستگاه غیر رسمی - مردمی								
					۳٫۷	۲٫۷۵	۲٫۷۵	۲٫۵۵
					۲٫۹۴			

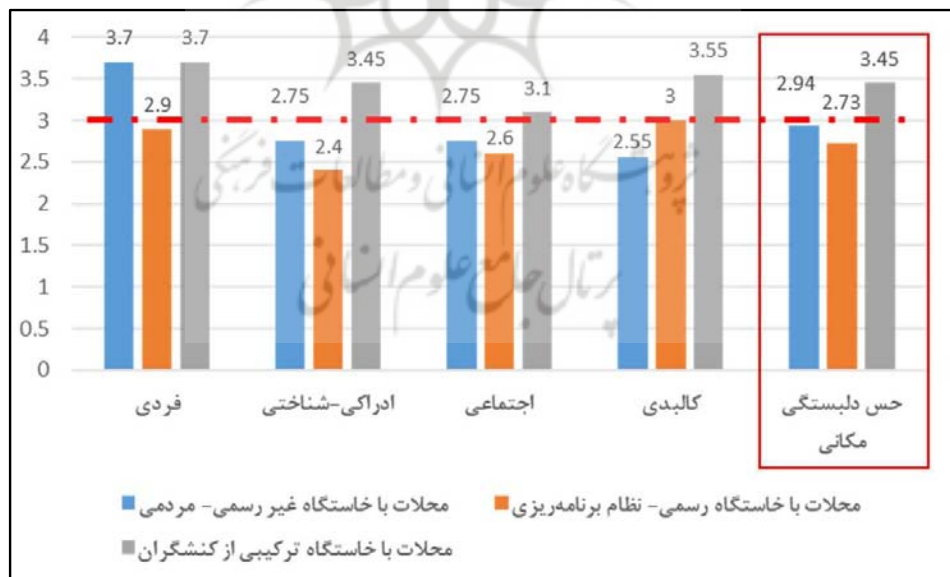
این شاخص در سکونتگاه‌های با خاستگاه ترکیبی نیز وضعیت مناسبی دارد. این در حالی است که سابقه پیوندهای قومیتی و نژادی در این نوع سکونتگاه‌ها نسبت به محلاتی همچون الله اکبر و ضیاء‌آباد کمتر است. این امر نشان‌دهنده آن است در محلاتی همچون قاسم‌آباد و باغ فیض که خاستگاهی ترکیبی دارند، شرایط محیطی و وجود زیرساخت‌های اجتماعی منجر به شکل‌گیری این سرمایه شده است. این شاخص در محلات با خاستگاه رسمی وضعیت مناسبی ندارد و میزان تمامی زیرشاخص‌ها از پیوند همسایگی، مشارکت مدنی، شبکه و پیوندهای اجتماعی و همچنین اعتماد (عمومی و نهادی) در این نوع محلات پایین است. شاخص امنیت نیز در محلات با خاستگاه ترکیبی بهترین وضعیت را دارد، در حالی که این شاخص در محلات با خاستگاه غیررسمی به دلیل فعالیت‌های مجرمانه، بسیار پایین ارزیابی و در نهایت منجر به کاهش میانگین معیار اجتماعی در این نوع محلات شده است. وضعیت امنیت در محلات با خاستگاه رسمی نیز با وجود شرایط بهتر نسبت به محلات غیررسمی همچنان کمتر از مقدار حد متوسط طیف یعنی عدد ۳ است.

معیارهای کالبدی در محلات با خاستگاه ترکیبی از وضعیت مناسبی برخوردار است (۳/۵۵). همچنین، در محلات با خاستگاه رسمی به علت شکل‌گیری بر مبنای طرح قبلی سطح سرانه‌های خدماتی به صورت تقریبی استاندارد بوده و میزان رضایتمندی نسبی را فراهم می‌آورد. البته تنوع کالبدی و عملکردی موجود در محلات با خاستگاه ترکیبی که نمود عینی تعامل بین کنشگران مختلف در فرایند ساخت است، باعث بالاتر بودن رضایتمندی در این محلات نسبت به محلات استاندارد مربوط به خاستگاه رسمی است. با توجه به فشار تأمین مسکن در محلات غیررسمی و عدم شکل‌گیری خدمات متناسب با جمعیت، معیار کالبدی، وضعیت نامتوازنی را تجربه کرده و موجب کاهش این شاخص در این نوع محلات شده است.

همان‌طور که از نتایج پرسشنامه (جدول ۵ و شکل ۷) قابل مشاهده است، وضعیت کلی معیارهای حس دلبستگی مکانی در محلات با خاستگاه ترکیبی از کنشگران، به طور محسوسی بالاتر از محلات با خاستگاه رسمی یا غیررسمی است. معیار فردی حس دلبستگی مکانی، که دو شاخص مدت سکونت و نوع مالکیت را شامل می‌شود، در دو گونه محلات با خاستگاه ترکیبی و محلات با خاستگاه غیررسمی وضعیت مناسب و مشابهی دارند. در حالی که در محلات با خاستگاه رسمی معیار فردی کمتر از حد متوسط ۳ را نشان می‌دهد. وضعیت مناسب مالکیت و مدت سکونت در محلات با خاستگاه ترکیبی و غیررسمی می‌تواند نشان‌دهنده تمایل بالاتر ساکنان این محلات برای ادامه سکونت در این بافت باشد.

در زمینه معیار شناختی ادارکی محلات با خاستگاه ترکیبی با میانگین ۳/۴۵ وضعیت مناسبی دارد. در حالی که محلات با خاستگاه غیررسمی (۲/۷۵) رسمی (۲/۴۰) در این شاخص وضعیت نامناسبی دارند. در محلات با خاستگاه رسمی نبود عناصری که در هماهنگی با حافظه جمعی ساکنان هویت کالبدی را شکل دهند و عدم شکل‌گیری حس تعلق به دلیل عدم مشارکت در فرایند ساخت و نبود رنگ تعلق مکانی در محیط منجر به این وضعیت شده است.

برخی معیارهای اجتماعی در این پژوهش شامل پیوند همسایگی، شبکه و پیوندهای اجتماعی، مشارکت مدنی و اعتماد شکل‌دهنده به مفهومی با نام سرمایه اجتماعی هستند [۶۴]. این شاخص با توجه به وجود پیوندهای اجتماعی نزدیک بین ساکنان محلات با خاستگاه غیررسمی معمولاً بالا است. این امر در پژوهش ژانگ (۲۰۲۲) نیز مورد اشاره قرار گرفته است [۶۵]. در این پژوهش نیز وضعیت این شاخص‌ها در محلات الله اکبر و ضیاء‌آباد به واسطه پیوندهای عمیق بین ساکنان بالا بوده است. هرچند در شاخص اعتماد نهادی (اعتماد به شهرداری، ارگان‌های دولتی و مدارس) این شاخص وضعیت مناسبی در این نوع سکونتگاه ندارد. در کنار آن به طور کلی

شکل ۷. وضعیت شاخص حس دلبستگی مکانی در محلات با خاستگاه‌های شکل‌گیری مختلف

با توجه به نتایج آزمون کروسکال و آلیس (جدول ۶ و سطح معناداری آزمون (Sig = 0.000)، فرض یکسانی میزان شاخص حس دلبستگی مکانی در جامعه نمونه رد و در نتیجه، معناداری اختلاف شاخص حس دلبستگی مکانی در دسته‌های مختلف محلات به لحاظ خاستگاه شکل‌گیری به اثبات می‌رسد.

جدول ۶. وضعیت آزمون کروسکال والیس در خصوص معناداری تفاوت میانگین شاخص حس دلبستگی مکانی در سه دسته محلات به لحاظ خاستگاه شکل‌گیری

variables	Null hypothesis	Total N	Test Statistic	df	Sig	Decision
حس دلبستگی مکانی (Place Attachment)	The distribution of Place attachment is the same across categories of Actor	1176	145.294	2	.000	Reject the null hypothesis

مکانی در هر دو دسته نیز به اثبات می‌رسد.
جدول ۷. بررسی معناداری اختلاف میانگین شاخص حس دلبستگی مکانی بین هر دو دسته از محلات با خاستگاه متفاوت (به صورت زوجی)

همچنین، در جدول ۷ وضعیت معناداری اختلاف میزان شاخص حس دلبستگی مکانی به صورت مقایسه زوجی بین دسته‌های سه‌گانه مورد نظر بررسی شده است. با توجه به مقادیر معناداری آزمون (Sig = 0.000)، فرض یکسانی میزان شاخص در دسته‌های مختلف رد و در نتیجه، معناداری اختلاف شاخص دلبستگی

جدول ۷. بررسی معناداری اختلاف میانگین شاخص حس دلبستگی مکانی بین هر دو دسته از محلات با خاستگاه متفاوت (به صورت زوجی)

دسته‌ها	Test Statistic	Std. Error	Std. Test Statistic	.Sig	.Adj.Sig
خاستگاه مردمی - خاستگاه رسمی	-59.088	10.125	-5.836	.000	.000
خاستگاه رسمی - خاستگاه ترکیبی	-121.580	10.089	-12.051	.000	.000
خاستگاه مردمی - خاستگاه ترکیبی	-62.492	10.076	-6.194	.000	.000

در پژوهش اکبرزاده و همکاران (۲۰۲۲)، کورکوران (۲۰۰۲) و لویکا (۲۰۰۸) بیان شده است [۶۷، ۶۸]. همچنین، این مشارکت منجر به تنوع بیشتر در ویژگی‌های کالبدی و عملکردی محیط ساخته شده خواهد شد. این تنوع و البته رشد متوازن مسکن و خدمات در این محلات سطح رضایتمندی ساکنان از شرایط کالبدی-عملکردی محله را افزایش می‌دهد (ابعاد کالبدی حس دلبستگی مکانی). در واقع، مشارکت کنشگران فرصت بیشتری برای ایجاد تنوع در کالبد و عملکرد فضا فراهم خواهد آورد. وجود ارتباط بین کنشگران یک بعد رویه‌ای در شکل‌گیری فضا است که در صورت وقوع می‌تواند منجر به ایجاد فرصت‌های بیشتری جهت شکل‌گیری معنا شود. این رویکرد در تحقیقات مختلفی نیز مورد تأکید قرار گرفته است. به عنوان نمونه پژوهش‌های باس (Bose) و اکبر و ادلباس (Edelenbos & Akbar) در سال ۲۰۲۱ بر حضور و تعامل کنشگران متفاوت جهت شکل‌گیری مکان تأکید داشته‌اند. [۶۹ و ۷۰].

در نهایت، آنچه به عنوان نتیجه کاربردی این پژوهش می‌تواند مورد توجه قرار گیرد، تأثیر روندهای طی شده در ساخت فضا (بعد رویه‌ای) بر محصول نهایی (بعد محتوایی) یعنی ساخت مکان است. لزوماً شکل‌گیری پوسته کالبدی و عملکردی به تنهایی نمی‌تواند منجر به تبدیل فضا به مکان شود. همچنان که با وجود سطح نسبی خدمات در محلات از پیش برنامه‌ریزی شده‌ای مانند قائمیه و واوان، این محلات حس دلبستگی پایین‌تری را در نسبت با محلات دیگر داشته‌اند، بلکه باید به روند شکل‌گیری این عینیت و فرایندهای طی شده برای شکل‌دهی به فضا نیز توجه کرد. شاید همین امر تبدیل فضاهای شهری تازه‌ساخت مانند شهرهای جدید به مکانی سرزنده که ساکنانش حس دلبستگی ملموسی به آن داشته باشند را سخت و دور از دسترس کرده است، زیرا فرایند شکل‌گیری این مجموعه‌ها فقط از مجرای کنشگران رسمی (مانند وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی) کنترل و

به این ترتیب، با سطح اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که شیوه کنش کنشگران مختلف در ساخت فضا منجر به نتایج متفاوتی در میزان حس دلبستگی مکانی و به تبع آن، شکل‌گیری مفهوم مکان (ساخت مکان) خواهد داشت.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان‌دهنده وجود ارتباط معنادار بین شیوه تعامل و کنش بین کنشگران شکل‌دهنده به مکان و میزان حس دلبستگی مکانی است. بر اساس بررسی صورت‌گرفته، تفاوت معناداری بین سه دسته از محلات مورد بررسی با خاستگاه‌های مختلف رسمی (نظام برنامه‌ریزی)، غیر رسمی (جامعه محلی) و ترکیبی (جامعه محلی، نظام برنامه‌ریزی رسمی، توسعه‌دهندگان، بازار آزاد و غیره) در میزان حس دلبستگی ساکنان وجود دارد. این شاخص به ترتیب در محلات با خاستگاه ترکیبی بیشترین و در محلات با خاستگاه رسمی کمترین میزان را نشان می‌دهد. این امر را می‌توان با تفاوت بین فرایندهای شکل‌گیری مکان توضیح داد. در سکونتگاه‌هایی که تعامل بین چندین گروه مختلف از جامعه محلی، نظام رسمی برنامه‌ریزی، توسعه‌دهندگان بخش خصوصی و عوامل اقتصادی بازار در شکل‌گیری آن‌ها شراکت دارند، فرایندی تعاملی در مراحل مختلف تولید مکان (مکان‌گزینی، ساخت و بهره‌برداری از مکان) قابل مشاهده است. همین فرایند مشارکتی زمینه‌ساز افزایش تعاملات بین گروهی و تبدیل سرمایه اجتماعی درون گروهی به سرمایه اجتماعی بین گروهی و به تبع آن، فرصت‌های بیشتر جهت شکل‌گیری خاطرات جمعی و همچنین، معانی مترتب بر فضا است (ابعاد ادراکی-شناختی و اجتماعی حس دلبستگی مکانی). زیرا این سرمایه اجتماعی بین گروهی است که می‌تواند منجر به تحولات فضایی شود و از این جهت اهمیت به مراتب بیشتری دارد [۶۶]. اهمیت وجود این فرصت‌ها در شکل‌دهی به حس دلبستگی

هدایت شده است. بر این اساس، مهم‌ترین راهکار برای برون‌رفت از این مشکل می‌تواند تغییر رویه‌های موجود برنامه‌ریزی، طراحی و ساخت فضا و جایگزینی آن با رویه‌هایی مشارکتی، چندوجهی و با حضور کنشگران مختلف باشد. در واقع، نظام برنامه‌ریزی شهری باید بتواند تا حد امکان بستر لازم را برای مشارکت کنشگران مختلف رسمی، غیر رسمی و همچنین، بازار آزاد جهت تعامل متقابل فراهم سازد و فارغ از نتیجه عینی این مشارکت، خود این فرایند شکل‌دهنده به حس دلبستگی مکانی و تبدیل فضا به مکان خواهد بود.

■ مشارکت نویسندگان

نویسنده اول: ۴۵ درصد، نویسنده دوم: ۲۰ درصد، نویسنده سوم: ۳۵ درصد

■ تشکر و قدردانی

مقاله حاضر حامی مادی و معنوی ندارد.

■ تعارض منافع

نویسندگان منافعی تجاری در این پژوهش نداشته‌اند و در قبال انجام و ارائه این پژوهش وجهی دریافت نکرده‌اند. همچنین، این اثر پیش از این، در جایی منتشر نشده و هم‌زمان به نشریه دیگری ارائه نشده است. نویسندگان کلیه حقوق استفاده از محتوا، جدول‌ها، تصاویر و ... را پس از پذیرش و انتشار مقاله را به ناشر نشریه محول می‌کنند. همچنین، در ترتیب عناوین نویسندگان و درصد مشارکت آن‌ها، بین نویسندگان توافق وجود دارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع ■

- [1] Daneshpayeh N. Habib F and Toghani S. Explanation of the Process of Sense of Place Formation, in *New Urban Development (Case Study: Region No. 4 of Tehran Municipality)*. National Studies Journal 2017;18(72): 137-155.
- [2] Gharakhlou M. Abedini A. The Assessments of Challenges, Problems, and Success of the New Towns: New Town Sahand. *MJSP* 2009; 13 (1) :165-191. [in Persian]
- [3] Meshkini. A. Solaimani M. S. Azizi H and Zarehpisheh N. Evaluating the degree of goals achievement of New Towns in Iran (A case study of Sadra New Town). *Urban Structure and Function Studies* 2013; 1(1): 29-41. [in Persian]
- [4] zonooz B. Assessment of Implantation of Urban Plans in Tehran. *HAFTSHAHR* 2016; 4(53,54): 8-35.
- [5] Ojagh Z. Abbasi-Shavazi M. Public Demography for Narrowing Research-policy Gap in Iran. *The International Journal of Humanities*, 2022; 29(2): 95-118.
- [6] Lefebvre H. From the production of space. In: *Theatre and Performance Design*. Routledge 2012: 81-84.
- [7] Loukaitou-Sideris A. Banerjee T. Downtown urban design. In: *Companion to urban design*. Routledge 2011: 345-355.
- [8] Lewicka M. Place attachment: How far have we come in the last 40 years?. *Journal of environmental psychology* 2011; 31(3): 207-230.
- [9] SCANNELL L. GIFFORD R. Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of environmental psychology* 2010; 30(1): 1-10.
- [10] AREFI M. *Deconstructing placemaking: Needs, opportunities, and assets*. Routledge, 2014.
- [11] Madanipour A. *Public and private spaces of the city*. Routledge 2003.
- [12] Norberg-Schulz C. The phenomenon of place. In *The urban design reader* 2013. Routledge: 292-304.
- [13] Canter D. *The psychology of place*. St Martin'S Press 1977.
- [14] Low S.M, Altman I. Place attachment. In: *Place attachment*. Springer 1992, Boston, MA,.
- [15] Gustafson P. Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of environmental psychology* 2001; 21(1): 5-16.
- [16] Ramkissoon H. Smith L.D.G and Weiler B. Testing the dimensionality of place attachment and its relationships with place satisfaction and pro-environmental behaviours: A structural equation modeling approach. *Tourism management* 2013; 36: 552-566.
- [17] Daneshpour S. A. Sepehri Moqaddam M and Charkhchian, M. Explanation to "Place Attachment" And investigation of its effective factors. *Honar-Ha-Ye-Ziba: Memary Va Shahrsazi*, 2009; 1(38): 37-48.
- [18] Ramkissoon H. Smith L. D. G & Kneebone S. Visitor satisfaction and place attachment in national parks. *Tourism Analysis* 2014; 19(3): 287-300.
- [19] Adeli, Z. Rafeian M. Residents Desire to Stay in a Place: Evidences from Iran's New Towns. *Armanshahr Architecture & Urban Development* 2018; 11(24): 81-95.
- [20] Swapan M.S.H. Sadeque S and Ashikuzzaman M. "Role of place satisfaction and residents' ambassadorship behaviours (RAB) on place attachment to city and neighbourhood", *Journal of Place Management and Development* 2022; 15 (4): 442-459.
- [21] Williams D. R. Stewart W. P & Kruger L. E. The emergence of place-based conservation. In *Place-Based Conservation*. Springer, Dordrecht 2013: 1-17.
- [22] Proshansky H. M. Fabian A. K & Kaminoff, R. Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of environmental psychology* 1983; 3(1): 57-83.
- [23] Mesch G. S. Manor O. Social ties, environmental perception, and local attachment. *Environment and behavior* 1998; 30(4): 504-519.
- [24] Xu Y. Wu D & Chen N. C. Here I belong!: Understanding immigrant descendants' place attachment and its impact on their community citizenship behaviors in China. *Journal of Environmental Psychology* 2022; 79: 101743.
- [25] Shamai S. Sense of place: An empirical measurement. *Geoforum* 1991; 22(3): 347-358.
- [26] Hernandez B. Martin A. M. Ruiz C & del Carmen Hidalgo M. The role of place identity and place attachment in breaking environmental protection laws. *Journal of Environmental Psychology* 2010; 30(3): 281-288.
- [27] Bonaiuto M. Aiello A. Perugini M. Bonnes M & Ercolani, A.p. Multidimensional perception of residential environment quality and neighbourhood attachment in the urban environment. *Journal of environmental psychology* 1999; 19(4): 331-352.
- [28] Fleury-Bahi G. Félonneau M. L. & Marchand D. Processes of place identification and residential satisfaction. *Environment and Behavior* 2008; 40(5), 669-682.
- [29] Lalli M. Urban-related identity: Theory, measurement, and empirical findings. *Journal of environmental psychology* 1992; 12(4): 285-303.
- [30] Shamai S. Ilatov Z. Measuring sense of place: Methodological aspects. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* 2005; 96(5): 467-476.
- [31] Ringel N. B. Finkelstein J.C. Differentiating neighborhood satisfaction and neighborhood attachment among urban residents. *Basic and applied social psychology* 1991; 12(2): 177-193.
- [32] Rajala K. Sorice M. G. Sense of place on the range: Landowner place meanings, place attachment, and well-being in the Southern Great Plains. *Rangelands* 2021: 22-44.
- [33] Brown B. Perkins D. D & Brown G. Place attachment in a revitalizing neighborhood: Individual and block levels of analysis. *Journal of environmental psychology* 2003; 23(3): 259-271.
- [34] Kleit R. G. Manzo L. C. To move or not to move: Relationships to place and relocation choices in HOPE VI. *Housing Policy Debate* 2006; 17(2): 271-308.
- [35] Taylor R. B. Gottfredson S.D and Brower S. "Attachment to place: discriminant validity, and impacts of disorder and diversity", *American Journal of Community Psychology* 1985; 13: 525-542.
- [36] Kyle G. Graefe A & Manning R. Testing the dimensionality of place attachment in recreational settings. *Environment and behavior* 2005; 37(2): 153-177.
- [37] De Azevedo A. J. A. Custódio M. J. F & Perna, F. P. A. "Are you happy here?": the relationship between quality of life and place attachment. *Journal of Place Management and Development* 2013; 6(2): 102-119.
- [38] Lewicka M. Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past. *Journal of environmental psy-*

- chology 2008; 28(3): 209-231.
- [39] Chen N. C. Hall C. M & Prayag G. Sense of place and place attachment in tourism. Routledge 2021.
- [40] Dang L. Seemann A. K. Lindenmeier J & Saliterer I. Explaining civic engagement: The role of neighborhood ties, place attachment, and civic responsibility. *Journal of Community Psychology* 2022; 50(3): 1736-1755.
- [41] Forrest R. Kearns A. Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban studies* 2001, 38(12): 2125-2143.
- [42] Rivlin L. G. The neighborhood, personal identity, and group affiliations. In *Neighborhood and community environments*, Springer, Boston MA 1987: 1-34.
- [43] Stefaniak A. Bilewicz M & Lewicka M. The merits of teaching local history: Increased place attachment enhances civic engagement and social trust. *Journal of Environmental Psychology* 2017; 51: 217-225.
- [44] Ma Z. Guo S. Deng X & Xu D. Place attachment, community trust, and farmer's community participation: Evidence from the hardest-hit areas of Sichuan, China. *International Journal of Disaster Risk Reduction* 2022; 73: 102892.
- [45] Harlan S. L. Larsen L. Hackett E. J. Wolf S. Bolin B. Hope D. & Rex T. Neighborhood attachment in urban environments. *Annual Sociological Association* 2005.
- [46] Fornara F. Bonaiuto M & Bonnes M. Cross-validation of abbreviated perceived residential environment quality (PREQ) and neighborhood attachment (NA) indicators. *Environment and Behavior* 2010; 42(2): 171-196.
- [47] Sugihara S. Evans G. W. Place attachment and social support at continuing care retirement communities. *Environment and Behavior* 2000; 32(3): 400-409.
- [48] Devine-Wright P. Howes Y. Disruption to place attachment and the protection of restorative environments: A wind energy case study. *Journal of environmental psychology* 2010; 30(3): 271-280.
- [49] Korpela K. M. Ylén M. Tyrväinen L & Silvennoinen H. Stability of self-reported favourite places and place attachment over a 10-month period. *Journal of environmental psychology* 2009; 29(1): 95-100.
- [50] Bonaiuto M, Fornara F & Bonnes M. Indexes of perceived residential environment quality and neighbourhood attachment in urban environments: a confirmation study on the city of Rome. *Landscape and urban planning* 2003; 65(1-2): 41-52.
- [51] Dunbar M. D. Examining Place Attachment to the Great Lakes (Doctoral dissertation, Kent State University) 2010.
- [52] Oliveira V. *Urban morphology: an introduction to the study of the physical form of cities*. Springer 2016.
- [53] Kazemian GH. Explaining the relationship between governance structure and urban power with space organization, an attempt to design a model (metropolitan area example) [dissertation]. [Tehran]: Tarbiat Modares University; 2004. 284p.
- [54] Carmona M. The place-shaping continuum: A theory of urban design process. *Journal of Urban Design* 2014; 19(1): 2-36.
- [55] Pacione M. What about people? A critical analysis of urban policy in the United Kingdom. *Geography* 1990: 193-202.
- [56] Fridman Jhon, *Empowerment*, Black alt, 1992.
- [57] Majamaa W. The 4th P-People-in urban development based on Public-Private-People Partnership. *Teknillinen korkeakoulu* 2008.
- [58] Juárez-Galeana L. G. Collaborative public open space design in self-help housing: Minas-Polvorilla, Mexico City. *Designing Sustainable Cities in the Developing World* 2006; 179.
- [59] Peykadeh Consulting Engineers. Detailed Plan of Islamshahr; 2012.
- [60] Statistical Center of Iran. Public Census of Population and Housing 2006. Iran.
- [61] Statistical Center of Iran. Public Census of Population and Housing 2011. Iran.
- [62] Statistical Center of Iran. Public Census of Population and Housing 2016. Iran.
- [63] Polit D. F. Beck C. T. The content validity index: are you sure you know what's being reported? Critique and recommendations. *Research in nursing & health* 2006; 29(5): 489-497.
- [64] Li Y. Pickles A. & Savage M. Social capital and social trust in Britain. *European sociological review* 2005; 21(2): 109-123.
- [65] Zhang M. Social capital and perceived tenure security of informal housing: Evidence from Beijing, China. *Urban Studies* 2022; 59(12): 2506-2526.
- [66] Oh H. Chung MH. & Labianca G. Group social capital and group effectiveness: The role of informal socializing ties. *Academy of management journal*. 2004 Dec 1; 47(6): 860-75.
- [67] Aliakbarzadeh Arani Z. Zanjari N. Delbari A. Foroughan, M. & Ghaedamini Harouni G. Place attachment and aging: A scoping review. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 2022; 32(1): 91-108.
- [68] Corcoran M. P. Place attachment and community sentiment in marginalised neighbourhoods: A European case study. *Canadian journal of urban research* 2002: 47-67.
- [69] Akbar PN, Edelenbos J. Positioning place-making as a social process: A systematic literature review. *Cogent Social Sciences*. 2021 Jan 1;7(1):1905920.
- [70] Bose D. Where is the city in "The Right to the City"? The colliding politics of place-making in a resettlement colony in Delhi's periphery. *Area*. 2021 Mar;53(1):38-46.